

ЧЕРГОВА ІМІТАЦІЯ БУРХЛИВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПО ПІДВИЩЕННЮ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Описані шляхи реального підвищення якості навчання, в основі яких лежать 4 елементи: висококваліфіковані реформатори, продуманість реформи, механізм її впровадження, підготовлене сприймаюче середовище. При цьому, слід відкинути 25-річну практику створення недолугих реформ, які постійно знижували якість навчання в школах, їх буквальний зорепад при чергових міністрах. Лише після об'єктивного аналізу причин занепаду середньої освіти, їх усунення можна переходити до розроблення самих реформ з врахуванням їх пріоритетності з обов'язковим використанням зарубіжного досвіду.

ВСТУП. Цілий потік законів, указів президентів, постанов кабмінів, наказів МОН, українського центру оцінювання якості освіти тощо, показуючи негаразди середньої освіти, в дійсності сприяли і сприяють дальшому падінню якості навчання, породили більше питань, ніж відповідей. Створилася класична ситуація «Що робити?» і появилось море публікацій, в яких представлялись різні думки, заплутуючи все ще більше.

Для успішного проведення реформ необхідно, як мінімум мати такі елементи: наявність висококваліфікованих реформаторів у відповідності з запотребуванням, забезпечення якості реформи, чіткій механізм впровадження з виказанням як впроваджуючих, так і відповідальних за це, підготовлене сприймаюче середовище. Ні одного з вказаних елементів при попередньому реформуванні повністю не було. Пропонувались реформи, відірвані від вимог життя, у більшості недолугі, зумовлені відсутністю як кваліфікованих реформаторів, так і приймаючих закони депутатів, повна невідповідність освітнього середовища, брак відповідальності. Оскільки на даний час нічого не змінилося, за винятком міністра МОН та деяких працівників, які ще не встигли щось суттєве «зробити», але вже по їх заявах про «громаддя планів», насторожує і чекати на успіх сумнівно. Нічого не згадується про маловитратність майбутніх реформ. Швидше всього наступлять на ті ж граблі.

Мета статті полягає в спробі допомогти забезпечити високу якість середньої освіти, як підвалин вищої, шляхом аналізу попередніх невдалих реформ, виявленні причин, які і привели до низької якості навчання у школі, та намічанні напрямків її покращення в системі: вчитель - засоби - учні - керівництво навчанням.

ОСНОВНА ЧАСТИНА. Реформування української середньої освіти. Протягом 25 років незалежності система української середньої освіти черговими міністрами і МОН постійно реформувалась, прямо якась напасть. З історії взагалі невідомо країн, які б так рясно за короткий термін осипали себе недолугими реформами. На світовому економічному форумі 2015 року відмічалось, що Україна посідає 56 місце за рейтингом 139 країн світу. При цьому кимсь «відмічалось», що наша освіта краща польської (62 місце), російської (78), грузинської (115), а це неправда. Таке маніпулювання заради «іміджу» викликає великі сумніви, є шкідливе, але втішає національне самолюбство високого керівництва.

Кращим доказом низького рівня якості середньої освіти України є те, що діти можновладців і бізнесменів, Президента середню освіту, а згодом і вищу, здобувають за кордоном або в елітних закладах. Так діти Прем'єр-міністра *В.Гройсмана* вчать в Англії, де рік навчання коштує понад 2,5 млн грн¹, майже 85% його річних (?) задекларованих доходів. Багато дітей з Західної України середню та вищу освіту отримують у Польщі, Чехії, Угорщині та інших західних країнах, де навчання дешевше, ніж на Україні, але головне - якісніше. Чому б не впроваджувати їх методи, коли немає своїх?

¹ Експрес №28 (8626) 14.04 – 21.04.2016.

Причин тому багато, але комплексною можна вважати: вплив фактичного стану держави, який систематично погіршували як її найвищі керівники (президенти, уряди, парламенти), так і керівники середнього та нижчого щаблів. При цьому надзвичайно негативний вплив мали їх низька кваліфікація та повна відірваність, а навіть повна ізоляція від інших сфер життєдіяльності суспільства, таких як економічної, технічної, технологічної, правової, соціальної, культурної тощо. Чомусь забувають, що зміст освіти визначається не тільки педагогічними чинниками, а проблема є багатопланою. Тому раніше досягнути корисних змін в середній освіті було просто неможливо.

У зв'язку зі зміною Міністра МОН почалось чергове реформування середньої освіти з метою навести накінець там порядок і значно підвищити якість навчання учнів, або тріумфально – посилити конкурентоспроможність української освіти, яка вже давно є неконкурентною. Як можна посилювати те, чого немає? Дуже хотілося б досягнути поставленої мети, але основ чи обґрунтування нових чергових реформ для цього поки не приводиться. Замість виказання конкретних розширених причин постійного падіння якості середньої освіти, їх аналізу тощо, надалі висуваються загальні причини, вказується, що основними недоліками є обмеження автономії, неефективність державного фінансування і т.п. [1]. І тут же вказується, що «всупереч різним думкам, система освіти в Україні фінансується добре» (?), а основна причина - маленькі зарплати вчителів [2]. Правда є і інші думки.

В 2015 році інститутом розвитку освіти з метою покращення якості освіти була вида-на «Дорожня карта освітньої реформи (2015-2025)», як план заходів, яка складається з преамбули, структури освіти, змісту освіти, кадрів, професійного розвитку, умов праці, управління та фінансування, а у 2014 році МОН оприлюднило проект «Концепція розвитку освіти України на 2015-2025 роки». Передбачається у системі середньої освіти ряд заходів від оптимізації функцій усіх ланок і чіткого розмежування між ними, до запровадження реального самоврядування та автономії навчальних закладів. Тобто, стандартний набір побажань і гасел, який не покращить майбутнього реформування.

У середньо- та довгостроковій перспективі декларується майже це ж саме, від завершення переходу на 12-річну середню освіту та повну реалізацію реформи змісту освіти до децентралізації та оптимізації системи управління освітою в рамках адміністративно-територіальної реформи, створення освітніх округів, системи моніторингу якості освіти, запровадження нової системи професійної кваліфікації, професійного зростання та оплати праці і т.п. Як видно і надалі сутність заходів розмивається кількістю сторінок (73), пунктів, підпунктів і непотрібною там їх деталізацією. На першому місці знаходиться бюрократизація, що і не дивно, оскільки там є прізвиська «реформаторів» минулих невдалих реформ. При цьому вказується, що кожний пункт дорожньої карти додатково потребує детальнішої експертної та громадської дискусії, ретельних розрахунків, оцінки ризиків, залучення ширшого кола профільних спеціалістів, з'ясування громадської думки [3], тобто число сторінок ще значно збільшиться. Кількість етапів карти має бути більшою, обсяг - значно меншим, але необхідно вказати час початку та закінчення виконання етапів. А оскільки етапи і їх виконання тісно пов'язані з реальною політико-економічною змінною ситуацією в країні, то їх планування виконання в часі стає неможливим, а значить сама дорожня карта є передчасною (поспішили), а заходи залишаються благими намірами.

На жаль система середньої освіти України, незважаючи на такі «потуги», вважається одною із найбільш відсталих, є неспроможною дати учням міцні сучасні знання та адаптувати їх до навколишнього життя. Оказується пояснюється це тим, що програми навчання та підручники, які часто змінювались, були направлені не на розвиток індивідуальності та самостійності учнів, не стали базою отримання знань як повсякденного життя, так і майбутньої професії, а привели до зниження якості навчання, хабарництва тощо. Перше, що потрібно зробити, це зменшити їх кількість разом з предметами і розробити нові програми. Майже всі підручники вимагають доопрацювання та перевидання виключно на

конкурсній основі. Так, наприклад, у підручнику *«Всесвітня історія. 7 клас»*² була поміщена, очевидно для підняття якості навчання, картина І.Босха – *«Сад земних насолод»*, присвячена плотським утіхам, еротиці, голим жінкам, чоловікам і т.п. для учнів 7 класу?

Проте інтеграція з європейською системою середньої освіти практично не проводилась, а зарубіжний досвід передових країн взагалі не використовувався. Але головне полягає в тому, що на керівні посади, починаючи від МОН і закінчуючи середніми навчальними закладами, з відомих причин висувались люди, абсолютно до цього не підготовлені, за квотами політичних партій. Основним недоліком можна вважати зниження творчої мотивації вчителів, підрив їх авторитету, бюрократизація навчального процесу, його лібералізація, випадковість керівних кадрів, маскування відсутності роботи і багато іншого.

Щоб завалявати недоліки і слабку підготовку учнів середніх шкіл з 2008 року введено зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО) знань учнів, але як виявилось і тут можна, використовуючи корупційні схеми, підробляти оцінки для дітей впливових осіб, збагачуватись. МОН визнало, що протягом 2014-2015 років були випадки підроблення результатів ЗНО, запідозрили підробку в 859 роботах абітурієнтів за 2014-2015 роки. З 2008 року було сфальсифіковано результати ЗНО близько 2000 осіб, переважно дітей голів держорганів, нардепів і їхніх помічників. За версією ДПУ, змінювались дані в *"Системі оцінки якості освіти"* та *"Реєстрі осіб, які пройшли зовнішнє незалежне оцінювання"* за хабарі [4].

В цьому сумному прикладі є ще більш сумна друга сторона: відомі прізвища близько 2000 хабарників, а головне тих, хто їх брав, але навіть не піднімалось питання про їх кримінальну відповідальність. Це разючий приклад, як корупціонери в дійсності борються з корупцією.

Таким чином, до недоліків середньої освіти, які суттєво понижують якість навчання учнів, можна віднести наступні:

- повна непов'язанність і відірваність освітніх реформ від соціально-економічних, культурних і інших навколишніх досить активних чинників;
- неузгодженість дій влади, відсутність координації між різними центрами управління;
- при існуючому розподілу повноважень відсутність органу, який мав би відповідати перед суспільством за низьку якість навчання;
- відсутність автономії та самоврядування навчальних закладів;
- концентрація влади в МОН і її дубляж в обласних, місцевих і районних органах шкільного управління;
- погане фінансування шкіл і неефективне використання наявних коштів;
- сумніви щодо фінансової спроможності впровадження реформ;
- значна корупція в середній освіті;
- не сучасна структура, організація, функціонування та управління як на рівні МОН, так і в областей, районів, шкіл;
- відсутність ефективних освітніх стандартів;
- відсутність сертифікації вчителів;
- відсутність відповідальності за невиконану чи погано виконану роботу;
- низька кваліфікація керівників і учителів;
- розчарованість учителів в проведених реформах і відсутність перспектив;
- комерціалізація навчання в середніх школах, хабарництво;
- неефективність навчального процесу, погані підручники, зміст і методи викладання;
- погана як навчально-методична, так і матеріально технічна база середньої освіти;
- сумісне навчання посередніх, середніх і кращих учнів в одному класі;
- відсутність вибору учнями окремими для них предметів;

² Експрес № 74 (8881) 29.09 – 6.10.2016.

- низькі заробітні плати та соціальна незахищеність вчителів шкіл;
- відсутність оцінки якості навчання за зовнішніми критеріями;
- вплив політики на навчальний процес;
- поганий вплив навколишнього середовища на систему освіти;
- розробка витратних реформ, які вимагають великого додаткового фінансування.

Забезпечення автономності та самоврядування в навчальних закладах має здійснюватися організацією та функціонуванням ради закладу, їх повноваженнями, повноваженнями керівника закладу, бухгалтера, навчальних працівників. Навчальні працівники, особливо вчителі, повинні найматися на роботу через їх атестацію, конкурс, контракт, їх зарплати повинні встановлюватись через досягнення, а не по якійсь надуманій тарифній сітці. Автономність і самоврядування тісно пов'язані з структурою та функціонуванням МОН, який до речі за кількістю працівників, так і за якістю їх роботи, не має зарубіжних аналогів вимагає значного скорочення. З міркувань свого дальшого існування МОН є першим супротивником автономності та самоврядування навчальних закладів.

Управління освітою в Україні здійснює МОН і дублюють проміжні ланки - місцеві органи і підпорядковані їм органи управління освітою. У зв'язку з цим МОН визначає все від державної політики, програм розвитку освіти, нормативів матеріально-технічного, фінансового забезпечення до проектів положень про заклади освіти, атестації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Тут вже спостерігається явний перебір МОН функцій управління, при якому взагалі не може бути будь якої автономії чи самоврядування.

У такій централізованій системі управління загальною середньою освітою, як заявила *І.Іванюк*, заступниця голови правління "Агенція розвитку освітньої політики", виявляється до того ж є ще багато недоліків: політична ангажованість при призначенні керівників освіти міста, району, області, відсутність державно-громадського управління в освіті, відстороненість місцевого самоврядування від проблем розвитку закладів середньої освіти, низькі заробітні плати державних службовців, недостатнє фінансування освіти загалом, відсутність вищої освіти управлінців і державних службовців, їх не фаховість, відсутність управлінських кадрів із демократичним мисленням (?), значний бюрократизм, відсутність прогнозованої кадрової політики в системі освіти, чітких критеріїв оцінки роботи керівника загальноосвітнього навчального закладу, перевантаженість керівників невластивими їм функціями, відсутні критерії успішного функціонування школи. Інколи цими проблемами займаються партійні функціонери різних партій, які у більшості є малокомпетентними. На такому тлі навіть не згадується підвищення якості середньої освіти, автономність і самоврядування і всі знають справжню назву цьому - ІБД.

Дуже погано виглядає забюрократизованість середньої школи: педагоги вже давно виступають перед МОН про звільнення їх від паперотворення типу облік мікрорайонів, звіти про відвідування семінарів, тренінгів, документація про працевлаштування випускників, плани і звіти про проведення виховних і предметних заходів, ведення контрольної-візитаційної книги і багато іншого непотребу. Статистика показує, що для педагогів це 28 документів, а для адміністраторів шкіл – 48. Все це вимагає в місяць до 4 пачок паперу, тобто 48 на рік, а якщо врахувати, що шкіл в Україні в 2015-2016 н. р. налічувалося 17337, то на таке паперотворення вимагає 69348 пачок паперу щомісяця та витрат 5,2 млн грн. І хто ж це придумав в МОН при сучасному електронному документообігу, а головне як це можна і треба кваліфікувати?

Зовнішня оцінка якості навчання в середніх закладах фактично не проводиться, хоча такі системи за рубежом добре відомі. Це IEA (*The International Association for the Evaluation of Education Achievement*), OECD (*Organization for Economic Co-operation and Development*), TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Study*), PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study*), PISA (*Program for International Student Assessment*) і інші. Україна брала участь ще в 2007 та 2011 роках лише в дослідженні TIMSS, яке показало погані

результати знань школярів 4-8 класів з математики і природних наук, гірших не тільки за учнів ЄС але і СНД. Так що про причину систематичної неучасті в таких міжнародних опитуваннях можна здогадатись.

Дарма хтось очікує, що оцінка якості навчання покращиться за рахунок введення національних стандартів, особливо скорочення шкіл та зменшення «надмірного штату» вчителів. Правда дещо покращилась якість навчання в школах з введенням ЗНО, але і тут не працює зворотній зв'язок, тобто виявлення вчителів і шкіл, які не забезпечили якісну підготовку учнів, хоча більшість учнів користувалась ще і репетиторством. Відносно таких вчителів і шкіл необхідно приймати термінові міри. Загалом заощадження на якості навчання та особисте збагачення в школі недопустимі.

Рішення цієї проблеми лежить на поверхні, але його чомусь не бачать. Іспити учнів мають проводити не вчителі, які повинні забезпечувати якість навчання, а бути з інших шкіл, які їх не навчали. Не може перевіряти якість навчання вчитель, який їх і забезпечував! Тепер такий «самоконтроль» недоречний. На випускні державні іспити у формі ЗНО доцільно притягувати викладачів з вузів. З виявленими постійними фігурантами поганого навчання в школі мабуть треба розставатись, а школи розформувувати. При забезпеченні високої якості навчання в школах ЗНО буде непотрібне.

Якість навчально-методичної та матеріально-технічної бази середньої освіти.

Навчально-методична база вимагає значного покращення. У першу чергу це відноситься до заміни старих програм навчання та підручників, що вимагатиме як часу, так і особливо високої кваліфікації. У серпні 2016 року стали відомі маленькі незначні крочки МОН для учнів 1-4 класів. З вересня 2016 року діти в школі почнуть виконувати завдання (мабуть старі без змін?) *олівцями*, а вчителі не виправлятимуть їхні помилки *червоними* ручками. Відчуваєте, як це комусь важливо, але користь від них і подібних їм новацій ніяка. Далі в тому ж дусі: у програмі іноземних мов значно спрощені вимоги до письма, віддається перевага усному мовленню. У програмі з математики 1-2 класів знято вимоги щодо знання на пам'ять таблиць додавання, віднімання, ділення, множення, у програмі з інформатики (чи вона взагалі потрібна для таких дітлахів?) вилучено 11 тем (яких ?), змінено програму з природознавства (?) за рахунок послідовності викладення матеріалу (?). У програмі з фізкультури вилучені лижі та ковзани (?), відмінені танцювальні рухи (?), вилучені ігри з можливістю травмування та нормативи, а головне - команда «*рівняйся – струнко*»(?). Це сприймається як жарт. У програмі з трудового права передбачена більша свобода вчителя при виборі тем і матеріалів для роботи, з музичного мистецтва вилучена надмірна термінологія (?), твори радянських письменників навіть зі світовим ім'ям, якась ідеологія (?) тощо. Але ніхто не подумав, що доцільно скоротити кількість предметів, які вивчаються. Навряд чи наведене можна вважати кваліфікованою роботою фахівців, направленою на підвищення якості навчання в середній школі, скоріше навпаки. Складається враження, що вони просто не знають, як це зробити. При такому підході діти не тільки не набудуть знань в належному обсязі, а понизять і так низьку якість навчання в середній школі.

Можна було б в програму навіть ввести новий предмет «*Забезпечення якості навчання*», як це було зроблено при впровадженні Болонського процесу. Непогано відмовитись від буфетів і їдалень в школах, як місць отруєння учнів і збагачення пройдисвітів – цілком достатньо канапок, як це було в минулому. Дітей перегодовувати недоцільно.

Роль вчителя в школі є головною в системі середньої освіти, а не керівників різних шаблів, особливо МОН. Цю роль ще визначив Ушинський К.Д. [5]: вчитель не просто вчить своєму предмету, а здійснює педагогічну діяльність, в якій реалізуються функції діагностики, прогностичності, конструктивності, комунікативності, творчості тощо. Вчитель це не посада, а *покликання*! Зміст його професії полягає у творчому застосуванні науково-педагогічних знань, передового досвіду викладання. Згадуються слова Я.Каменського: посада вчителя - одна з неперевершених під сонцем, тобто практична функція педагогіки, яка

проводиться лише вчителем і повністю забезпечує якість навчання. Для цього вчитель повинен мати всебічну широку освіту, але одних теоретичних знань недостатньо, необхідні також педагогічні навички в роботі, постійне розширення свого педагогічного кругозору, насамперед людські якості, так як він є прикладом наслідування.

Одною з найважливіших функцій вчителя вважається *управління діяльністю учнів*, що визначається головним завданням освітньої сфери розвитку особистості учнів. Тут головним є *управління класом*, як процес підтримки навчальної атмосфери, що викликає бажання учнів активно оволодівати знаннями і не порушувати дисципліну в класі. Основні функції управління це постановка мети і планування уроку, організація взаємодії, мотивація та контроль навчання. Клас, як об'єкт управління, характеризується багатомірністю, непередбачуваністю, публічністю спілкування та необхідністю допомоги, організації співпраці. Тепер часто-густо в класі керує не вчитель, а якісь хулігани, що треба усувати.

Якщо у нас навантаження вчителів у середній школі становить 18 годин (проведення занять) при 36-годинному робочому тижні (630 годин при 35-тижневому навчальному році), то на Заході навантаження визначається не лише кількістю уроків, а і часом на виконання інших обов'язків, тобто встановлюється тижневий чи річний робочий час учителя. Вчитель має упродовж тижня від 15-16 до 26 уроків. Це також важливо.

Можна виділити такі психолого-педагогічні вимоги щодо вчителя: знання свого предмету, знання методики викладання, чіткість викладення, доброзичливість та теплота, адекватне педагогічне спілкування, ентузіазм, цікавість до свого предмету, бажання зацікавити учнів і навчити їх предмет. При цьому учні добре почуваються у школі, коли часто емоційно сприймають свій успіх, тому має значення створення ситуації успіху. Для того важливим є підвищення кваліфікації педагогів, на що в Європі виділяються як години, так і гроші, але в нас достатньої уваги цьому не приділяється. Це можуть бути: обмін досвідом, семінари, конференції, курси підвищення кваліфікації тощо.

Вказані ази є підставою забезпечення якості навчання в середній школі, які мабуть всі добре знають, але чомусь в цілості не використовують. Сьогоднішній вчитель третину часу тратить на написання різних надуманих МОН бюрократичних папірців, які ніхто не читає, третину на електронне спілкування і тільки решту - на навчання учнів. Вже на цьому етапі такі вимоги бюрократів, особливо зверху, знижують якість навчання. В повсякденності додаються і інші негативи, які ще додатково погіршують якість навчання, це вплив середовища в державі, занепад економіки, розповсюдження корупції, тощо.

Зрозуміло, середня школа потребує реформування, але обґрунтованого та маловитратного, модернізації, більшої уваги зі сторони влади, але термін навчання 12 років, запозичений з Заходу, особливо тепер при недостатньому фінансуванні, є перебором. Можливо потім при зміні ситуації можна буде вернутися до збільшення терміну навчання. Те саме можна легко вкласти і у 10 років, як це було раніше, а якість навчання була набагато вищою, а освіта – безкоштовною, чи зберегти теперішню 11-річку. Збільшення терміну навчання в школі до 12 років тільки погіршить якість навчання, оскільки прийдеться перероблювати все заново: нові стандарти, програми, методика, підручники, а головне покращити матеріально-технічну базу. При 10-річці можливо швидше отримати путівку у життя та визначитися з професією, зекономити бюджетні кошти і підвищити якість навчання за перевіреною раніше системою тощо. При цьому вимагатиметься ще велике додаткове фінансування, котре і так є недостатнім і постійно скорочується. Крім того, потребується великі витрати на супутні зміни, наприклад, пізніший призов на військову службу, додаткові шкільні приміщення, 17 тисяч додаткових ставок вчителів, в тому числі 8,5 тисяч у селі. Але головним є те, що на 2 роки з трудового обігу буде виключено мільйони робітників, на що найбільш в Європі країна собі дозволити не може. Таким чином вже тепер кимось свідомо закладаються непереборні труднощі здійснення такої реформи. Для чого?

В кінці кінців на початку необхідно перейти на нову систему управління школами, виключивши всі проміжні та неефективні ланки. Ввести критерій успішного функціонування

школи, запровадити моніторинг роботи школи в тому числі успішності, ввести конкурсну систему заміщення посад вчителів, фінансування шкіл поки що проводити за принципом «гроші ідуть за учнем», організувати центри розвитку вчителів, розширити повноваження батьківських рад шкіл тощо.

На якість навчання учнів в середній школі превалююче значення має заробітна плата вчителя. Можна згадати польське народне прислів'я: «Jaka płaca taka praca!», тобто сподіватися навіть мінімальної якості навчання дуже проблематично. Дані Держстату свідчать: середня місячна зарплата українського освітянина складає 3596 грн (138 дол), річна – 43152 грн. (1659 дол).[6], хоча ці дані завищені. Середня зарплата вчителів у різних країнах світу значно відрізняється. Так, у 2009 році їх турецький колега отримував в 6,7 разів більше (10 тис. євро), люксембурзький – у 54 рази (80 тис. євро), штатівський – у 20,8 раз (34500), англійський – у 18,2 раз (30172 дол), канадський – у 12,3 рази, швейцарський – у 30 разів (48286), німецький – у 29 раз (47936), французький – у 15,7 разів (26019), російський – у 4 рази (17,4 тис. руб). У середньому 30-40 тис. євро на рік отримують вчителі у Бельгії, Нідерландах, Фінляндії, Австрії, Швеції та Іспанії. Тут враховується річна зарплата вчителів базової школи, які працюють повний робочий день, включаючи податки. Не враховані доплати за додаткові службові обов'язки, за кваліфікацію, вислугу років тощо. Правда з 2017 року обіцяють «підвищити» зарплату вчителям, як і всім бюджетникам, на 20-30%. Якщо таке підвищення і відбудеться, то все одно українські вчителі одержуватимуть меншу зарплату в рази в порівнянні зі своїми зарубіжними колегами. Сьогодні зарплата несумісна не тільки з високою якістю навчання, а і з гідним життям.

Жебрак заробляє за годину стільки ж, що і вчитель за день. Шкільний вчитель, наприклад, із зарплатою 2800 грн за день заробляє близько 133 грн. Проведений «експеримент» журналістом І.Кучер³, показав, що за годину жебракування вона зібрала 145 грн 75 коп, а професійні жебраки за день можуть зібрати близько 1000 грн. Виникає питання: навіщо працювати? І це все на фоні загальної бідності населення та мільонних і мільярних статків наших депутатів і вищих чиновників.

При малих заробітних платах не створюється в учителів бажання працювати з повною віддачею. За даними д.п.н. І.Поллак, консультанта освіти «Дарвал Дослідження і Консалтинг» (Австрія), спротив новим програмам аргументується по-різному: це вже робилося, яким чином це можна виконати, є постійна багаторічна успішність навчання, що не потребує невідомих змін, велика завантаженість і відсутність часу на впровадження якихось інновацій, передпенсійний вік, появи, черговість та зникнення «нових» ідей, за малі гроші нічого впроваджуватися не буде, відсутність стимулів професійного зростання тощо. Тільки один з семи вчителів переживає за учнів, решта до цього ставляться формально.

На жаль, з-за відсутності необхідного фінансування середньої школи тепер і в найближчому майбутньому суттєво підняти заробітну плату неможливо, то і очікувати суттєвого підвищення якості середньої освіти проблематично. Швидше всього буде як і з попередніми реформами: шукатимуть якість навчання то в Болонському чи інших просторах, розжовуватимуть загальновідому раніше компетентність і інші подібні речі тощо. Черговий раз пробують підвищити якість навчання через введення нових стандартів, нерозкритих «нових» шкільних технологій, підкріплюваними непотрібними витратними реформи.

Майже у всіх реформах середньої освіти майже не згадується боротьба з корупцією, котра значно знижує якість навчання, хоча відомо, що МОН є одним з найбільш корумпованих. Згідно даних Барометру світової корупції «Transparency International» за 2013 рік 43% опитаних українців вважають освітню систему «надзвичайно корумпованою», а 33% опитаних, задіяних у освітньому процесі, протягом року сплачували хабарі. Не корумпованою освітню систему визнали лише 2% респондентів, мабуть керівництво. З

³ Експрес №84 (8936) 3.11 – 10.11.2016.

метою завалювання корупції в системі освіти частіше все зводиться до індивідуальних випадків, не характерних системі, хоча це не причина проблеми в освіті, а її наслідок [7].

Зародження корупції в системі середньої освіти, як і всюди, можна віднести до зменшення фінансування, що привело викладачів і працівників до пошуків альтернативних шляхів виживання, тобто додаткових заробітків у вигляді хабарів, а також створення та використання різних корупційних схем діяльності керівників. Світовий банк назвав наступні причини корупції: наявність можливостей, можливість уникнення відповідальності, низька мотивація вчителів і керівництва через малі зарплати та невпевненість у майбутньому, загальна культура чи обставини, що спонукають корупцію. Але все таки мабуть в першооснові лежить причина бідності. Втрати лише під час переказу коштів від міністерства освіти до шкіл можуть досягати 80% від всієї виділеної суми. Тому корупція є системною проблемою, котра зводить і зведе будь-яку реформу нанівець і боротися з нею слід по-іншому, як наприклад у Китаї чи Сінгапурі.

Відомо 10 головних областей, в яких в основному виявляються зловживання: розширення витрат і діяльності, розкрадання, виділення конкретних дотацій, будівництво, розподіл, утримання та ремонт обладнання з оснащенням, написання підручників, призначення вчителів, менеджмент, оплата праці та навчання, неадекватна поведінка викладачів, маніпулювання даними, інформацією, здача іспитів, видача дипломів, акредитація навчальних закладів. Коротко, корупція – це монополія влади, свобода дій вчителів і керівництва та підзвітність. Розрізняються зовнішні та внутрішні чинники корупції, які слід постійно усувати. Зовнішні чинники (існуючі політичні, економічні структури, монополія влади, низькі зарплати, взаємозамінність фінансових потоків, відсутність зовнішніх аудитів, низька інформованість тощо) приходять з навколишнього середовища, в тому числі МОН і з ними важко боротися, а внутрішні (відсутність чітких норм, низька дисципліна та відповідальність, непрозорість дій, управління, стимулювання тощо) - породжуються всередині навчального закладу в основному її керівництвом і вчителями шляхом створення корупційних ситуацій. В зв'язку з тим, що фінансування державних шкіл у порівнянні з приватними приблизно у 2-3 рази менше, появились різні побори в школах типу створення фонду школи, класу, на прибирання, харчування, охорону тощо. Тому необхідно категорично заборонити будь які побори в школах, якісь класні, добровільні та інші надумані фонди. Добровільні внески бізнесу, меценатів і інших повинні утворювати прозорі централізовані фонди з розпорядженнями ними лише колективних органів, а не окремих керівників. Будь які гроші від батьків, передані керівництву чи вчителям, повинні розглядатися як хабарі. Спочатку необхідно послідовно усувати зовнішні чинники в школі і одночасно внутрішні. Але для цього має бути підготовлена освітня система, а вже така підготовка також сприятиме усуненню корупції та підвищенню якості навчання. Одна з корупційних схем - це розподілення різних коштів.

Виявляється⁴, що бюджетні кошти на освіту розподіляють політичні партії (?) лише наближеним людям і фірмам, керуючись корупційними схемами. Наприклад, в Ужгороді харчування в школах монополізував відомий політик М.Гісем, у Львові цю сферу захопив депутат «Самопоміч» Р.Федишин, а в Харкові сім компаній без тендерів отримали авансом 7 млн.грн. Таке ж робиться і в Черкасах, Дніпрі, Херсоні і мабуть в інших містах. Так на Львівщині та Дніпропетровщині частина учнів четвертих (49%) і сьомих класів (46%) залишаються без підручників через недбалість місцевої влади⁵, 55 шкіл Львівщини все ще не мають туалетів у приміщенні. За 2016 рік збудували лише 9 вбиралень при значно бі льшій їх потребі. Навіть рук не помієш у школі. Багато шкіл вимагають ремонту, доосна-щення, особливо комп'ютерів або повного відновлення матеріально-технічної бази, Інтернету. Причому справа впирається як у фінансування, так і недолугість керівництва.

⁴ Експрес №70 (8859) 15.09 – 22.09.2016.

Безумовно з-за багатьох причин різниця між якістю навчання в міських і сільських школах є, але і усувати її потрібно обдумано, а не закриваючи школи під замаскованою «оптимізацією». Так тільки в цьому році на Львівщині було закрито 15 шкіл, а 19 – знизили ступінь. А це незручності в першу чергу для малечі, звільнення вчителів з роботи, ліквідація культурних центрів на селі тощо. Чомусь на Заході така «оптимізація» не проводиться. Незрозуміло, як це питання можна вирішити «опорними» школами на селах, куди мають завозитися з округи учні, попробуйте ще вчителів. Якщо б уважно проаналізували ЗНО, то знайшли б там і учнів «неперспективних» шкіл. Тому не в цьому полягає підвищення якості навчання. Невеличке містечко на Волині, де мешкає менше двох тисяч людей, очолило національний рейтинг успішності ЗНО. Хочуть повністю принизити сільських вчителів, які також є високоосвіченими, користуються Інтернетом, володіють сучасними методиками, а по деяких характеристиках є навіть кращими від міських. Підтвердженням успішності ЗНО в сільських школах і невеликих містечках є одна з шкіл Волині, у якій було 12 випускників, 11 з яких отримали найвищі показники і були прийняті у вузи на державну форму навчання⁵, а одна з випускниць подала документи в три медичні вузи і пройшла у всіх на державну форму навчання, але поїхала вчитися до Польщі. Так що справа не в місцевості, а в правильній організації навчального процесу.

Цікаво відмітити розрекламовану відому концепцію «Нової української школи» [8]. Її завдання дати кожній дитині доступ до якісної освіти (?), «бо кожна дитина, незалежно від її здібностей, має право на успіх в житті, на максимальне розкриття власних здібностей, яке може запропонувати якісна освіта», а реформа орієнтована на те, щоб зробити випускника конкурентоздатним у XXI-му столітті, випустити зі школи всебічно розвинену, здатну до критичного мислення цілісну особистість, патріота з активною позицією, інноватора, здатного змінювати навколишній світ та вчитися впродовж життя і т.д. (які гарні гасла!). У формулу такої школи закладається 8 базових компонентів: новий (суть не розкрита) зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей [9], необхідних для успішної самореалізації в суспільстві, педагогіку, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками, умотивований учитель, який має свободу (?) творчості й розвивається професійно, орієнтацію на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм, наскрізний процес виховання, що формує цінності, нова (?) структура школи, яка дозволяє добре засвоїти новий (?) зміст і набути компетентності для життя, децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію, справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти. Але хіба це не відомі принципи будь-якої сучасної середньої школи? Правда раніше окремо не виділялися компетентності, хоча вони були завжди, та якби педагогіка була від всього відірвана, не було справжніх вчителів, доступу дітей до якісної освіти тощо. Правда, багато введено під гаслом «новий», але знову без розкриття його сутності, а це вже маскування. Дуже багато популізму, загальності, мало конкретності, багато гасел, в результаті чого ідея нової української школи у порівнянні з іншими не розкрита. Не дивлячись на те, 16.09.2016 року у Львові Міністр МОН Л.Гриневич презентувала концепцію нової української школи з її 8 ключовими компонентами та 12-річну освіту - без будь яких критичних виступів слухачів – схвалили одноголосно, хоча навіть в СМІ така критика вже приводиться. Так і пригадується оказується не забудьте минуле – «одобрямс!», а до чого воно привело - знають всі.

З цього можна зробити висновок, що реформа є більше гасловою, косметичною і має всі шанси продовжити перелік попередніх невдач. Не в цьому полягає сутність нової української школи. Якщо не визначається концепція такої школи, але хочеться, то можна було би взяти за приклад американську середню освіту, що тепер модно, відповідно сформулювати концепцію нової української школи, врахувавши додатково досвід інших країн світу, хоча б фінській чи сингапурській, але це вже набагато важче і мабуть не під силу.

⁵ Експрес № 72 (8870) 22.09 – 29.09.2016.

Особливої уваги заслуговує стан технікумів, коледжів і інших середніх технічних закладів, який є дуже поганим, вимагає швидкої корінної реформи, але це окрема тема, що потребує детального аналізу та висновків і виходить за рамки цієї статті. Формально коледжі та технікуми стали вузами I-II рівня акредитації без визначення їх професійної ніші, ПТУ майже зникли. Значна кількість технікумів і коледжів стала частиною структури вузів, а це означає, що вони практично перестали бути собою. Буцімто кимось започатковується новий тип навчального закладу – регіональний багатопрофільний центр професійної освіти. Хто розбирається в промисловості та сільському господарстві, той розуміє гостру потребу в економіці робітників і техніків, тобто спеціалістів середньої ланки. Тому терміново потрібен спеціальний закон про професійну освіту, який дасть можливість розвиватися таким навчальним закладам в їхній власній ніші та особливо забезпечити промисловість вкрай потрібними спеціалістами і робітниками. Але поки що був забитий останній цвях в ту справу: фінансування середньотехнічних закладів передали у місцеві бюджети, а там грошей немає, що приводить до їх скорочення. Крім того на обласному рівні, очевидно неспеціалістами, будуть прийматись рішення про їх закриття, тобто замість існуючих тепер 1200 таких закладів планується утворення декількох десятків професійних центрів технічної освіти. Одно з обґрунтувань – так робиться в Голландії. Таким чином виходимо на «новий рівень» – всю промисловість і сільське господарство залишити без спеціалістів середньої ланки, на яких там все тримається. Як це назвати по-справжньому?

Таким чином, для якісного функціонування середньої освіти необхідно: притримуватись структурування з окремим виділенням середньої технічної освіти з їх оптимізацією, а не скороченням, уточнити обсяг знань, який приділяється кожному типу середніх закладів при перевірній десятками років 10-річній освіті, переглянути всі програми, підручники, керуючись не всеохопленням, а ощадністю в освіті, наприклад, зменшення предметів, усуненням зайвого, заміною екстенсивного способу навчання на інтенсивний, значно покращити фінансування, суттєво підвищити зарплату вчителям, розробити моніторинг середньої освіти з введенням зовнішньої оцінки її якості, переглянути матеріально-технічну та навчальну методичну бази навчання, активно боротися з корупцією, хабарами [10], підняти роль вчителя, впровадити сучасне управління середньою освітою та багато іншого корисного при широкому використанні зарубіжного досвіду, особливо сінгапурського.

Зарубіжний досвід середньої освіти. Особливо корисні здобутки освіти в *Сінгапурі*, яка з відсталої, бідної та забутої Богом країни, ще на початку XIX сторіччя, бувшої цент-ром піратства, потолочі суспільства Азії та всього світу Сінгапур став найрозвиненішою країною світу, *економічним чудом*, «азіатським тигром», який у самий короткий час піднявся у самі передові країни світу. Освіта в Сінгапурі підпорядковується Міністерству освіти, яке керує освітньою політикою, контролює процес розвитку та управління державними школами, які отримують державне гідне фінансування, а також виконує консультативну та контролюючу роль в приватних школах.

Система освіти в Сінгапурі включає дошкільний рівень, початкову школу, середню школу та вищі навчальні заклади. Якість навчання закладається ще на дошкільному рівні. Знання оцінюються по 9-бальній системі: незадовільно (E8, E9), зараховано (D7), задовільно (C5, C6), добре (B3, B4), відмінно (A1, A2). На основі результатів іспитів PSLE (*Pri-mary School Leaving Examination*) учні поступають у середні школи з освітою по курсах: спеціальні, стандартні, експресні, нормальні академічні та професійні.

Структура системи освіти - це лише одна сторона якості освіти, друга - їх функціонування, що визначається дією багатьох чинників, серед них: державна політика у сфері якості, матеріально-технічна база та фінансування середньої освіти, кваліфікація вчителів і керівників, соціально-психологічний клімат суспільства тощо. Сінгапурська освіта запозичила найкращі якості європейської, американської та англійської систем. Створення диференційованих освітніх програм відповідно до здібностей учнів, дає змогу учням з

різними здібностями сприйняття нового матеріалу, підтримувати інтерес до навчання. Саме такі реформи потрібні Україні, а не недолугі минулі, які перетворили освіту в неякісну.

Центральним принципом середньої освіти є *меритократія*, себто система, при якій положення людини в суспільстві визначається її здібностями і досягненнями, а не походженням, спадковістю від батьків і іншими чинниками. Успішність розглядається як чинник, який визначає майбутні кар'єрні перспективи і матеріальне положення. На це націлені усі навчальні програми. Характерними рисами середньої освіти можна вважати: інформаційну та економічну внутрішню політику Сінгапуру, значне фінансування освіти - до 20% від усього бюджету країни, сучасна матеріально-технічна база та програми навчання, висока кваліфікація керівництва та вчителів, розподіл учнів на групи, що диференціюються залежно від їх здібностей, акцентування на дисциплінах, вивчення етики, національної історії та інформатики. Принципом системи освіти Сінгапуру є також *білінгвізм* або політика рідної мови.

Не менш цікавий та чомусь не використаний в Україні досвід передових капіталістичних країн *США, Великобританії, Німеччини, Франції, Швейцарії, Японії*, а також *Китаю*. У *США* основою середньої освіти є розвиток пізнавальності учня для отримання знань і навичок, необхідних у повсякденному житті та майбутній професії. Структура шкільної освіти включає початкову школу, середню з виділенням старшої школи. Учень має можливість вибрати один або декілька предметів підвищеної складності. Навчальний рік триває два семестри з тривалістю занять 5-6 годин денно. Кожного року учень має відпрацювати 15 годин суспільно-політичних робіт. Головні цінності школи: незалежність, відповідальність, самодисципліна, ініціативність, готовність до самостійних рішень завдань, що виникають, розвиток індивідуальної психології та академічних здібностей, креативності та самостійного мислення. Річна вартість навчання в школах 37–53 тис. дол.

Середня освіта в *Великобританії* вважається еталоном якості і є найбільш престижною у світі, що забезпечується державними і приватними школами, які працюють по єдиному загальноосвітньому мінімумі. Після їх закінчення учні отримують *сертифікат* про середню освіту GCSE (*General Certificate of Secondary Education*), але який не дає права вступу до вузів. Державні школи (*State Schools*) безплатні. *Приватні* школи (*Independent Schools*) є більш престижною формою навчання. Вони чудово оснащені, мають навчальні корпуси, спортивні спорудження, басейни, гуртожитки. Середня освіта у Великобританії вважається обов'язковою, триває 13 років, учні отримують багато теоретичних і практичних навичок і мають право вступу у вузи. В країні існує різноманіття шкіл повного циклу для вікових груп від 3 до 18 років: заклади дошкільної освіти, *Primary Schools* для учнів 4-11 років, *Junior Schools* для учнів 7-13 років, заклади для старших школярів (*Senior Schools* – для підлітків 13 – 18 років, *Secondary Schools* – для учнів від 11 років, *Grammar Schools* – для цих же учнів, але з вивченням по поглибленій програмі).

У *Франції* середня освіта дещо подібна: *дитячий садок* з 2-3 річного віку, *початкова школа* з 6 років, де вчать 5 років (підготовчі класи, елементарні, середні), *середня школа* (коледж), в якій навчаються учні з 11 років з тривалістю навчання 4 роки з адаптаційними, центральними і орієнтаційними класами, де учні вибирають спеціалізацію та загальний напрямок (гуманітарний чи технічний), *старша школа* (ліцей) з 15 років: професіональний ліцей, центр підготовки підмайстрів (*CFA*), ліцеї загальноосвітніх напрямків.

У *Німеччині* існують чотири типи середніх шкіл: *гімназії, реальні школи, основні та об'єднані*. Освіта продовжується 13 років у державних або приватних школах, гімназіях і школах-пансіонах. *Гімназія* найбільш престижна середня школа, що в основному спеціалізується на гуманітарній освіті на протязі 9 років, диплом якої дозволяє без вступних іспитів поступати у вузи. *Реальна школа* (*Realschule*) є самим розповсюдженим типом, де вчиться біля 40% учнів з терміном навчання 6 років, більш орієнтована на спеціалізовані дисципліни. *Основна школа* (*Hauptschule*) дає засадничу освіту, орієнтовану на вибір

майбутньої професії. Після її закінчення учні поступають у професійні училища. *Об'єднана школа (Gesamtschule)* включає основні риси попередніх, навчання проводиться на протязі 6 років. У деяких є старші класи. Крім вказаних є спеціальні школи для дітей з обмеженими з розумовими і фізичними можливостями різного рівня та профілю (*Sonderschule*).

Система дошкільної освіти **Китаю** представлена державними й приватними закладами. В державних закладах навчання більше спрямоване на підготовку дітей до школи й приучення до праці, а в приватних - увага приділяється естетичному та культурному розвитку. Навчальний день розписаний практично по хвилинам. Вільний час у Китаї прирівнюється до неробства. Дітей активно привчають до праці. Вони самі вирощують овочі, а потім учаться самостійно готувати з того, що виростили. На відміну від інших країн у дошкільному закладі не прагнуть розвинути індивідуальність дитини, а навпаки, вихователі роблять все можливе, щоб не допустити в неї й думки, що вона особлива. Всі підлягають найсуворішій дисципліні.

Усі діти з 6 років повинні йти в школу. У школі діти вчать 12 років. Спочатку вони вчать шість років у початковій школі, потім ще три роки в середній школі першого ступеня, після її закінчення можна поступати в середню школу вищого ступеня, де вчать 3 роки. Є в Китаї й приватні школи, в які приймають дітей у віці від 18 місяців (при школі є дитячий садок) до 18 років. Можна навчатися в існуючому при школі *Cambridge International Centre* на англійській мові по британській освітній програмі. Вся система освіти в Китаї націлена на досягнення найвищого результату - готувати «тигрів» для західних університетів. Навчальне навантаження в школі дуже велике.

Китайські школи особливі ще тим, що в кожному класі є в середньому по 30-40 учнів. Процес навчання поділений на два семестри. Оцінювання досягнень дітей під час навчання проводиться за *стобальною* системою. Великий плюс у китайській освітній системі є те, що навчальний процес ретельно контролюється урядом, і школи постійно одержують фінансування на відновлення матеріально-технічної бази або поточний ремонт будинків тощо.

Шкільна система середньої освіти **Японії** складається з початкової, середньої і старшої шкіл. Початкова й середня школа є обов'язковими. Навчальний рік починається 1 квітня і закінчується 31 березня наступного року. Він ділиться на три семестри. Канікули в школярів бувають улітку, узимку і навесні. У сільських школах, як правило, бувають фермерські сезонні канікули за рахунок скорочення літніх канікул. *Дошкільні* заклади представлені яслами (до 6 років без освітньої підготовки) і спеціальними школами для інвалідів. Дитячі садки здійснюють підготовку до початкової школи дітей у віці від 3 до 6 років. *Початкові* школи є обов'язковими, навчання триває 6 років. Загальнодержавних підручників не існує. *Середня* школа складається з молодших шкіл і спеціальних для інвалідів. У молодшу школу поступають діти у віці від 12 років. Учні можуть відвідувати школу заочно з 15 років. Молодша середня освіта є обов'язковою. Навчання в середній школі триває 3 роки. Загальнодержавних підручників також немає. В старшу середню школу входять також технікуми й спеціальні школи для інвалідів. Державні та приватні старші школи є платними. Навчання в старшій середній школі триває 3 роки. Існує спеціалізація по гуманітарним і природничим предметам. Головною метою навчання є вступ в університет.

Японські коледжі по статусу можуть бути прирівняні до наших середніх спеціальних навчальних закладів. Вони діляться на *молодші, технологічні та спеціальної підготовки*. Молодші коледжі пропонують дворічні програми підготовки в області гуманітарних, природничих, медичних і технічних наук з правом продовжити навчання в університеті з другого чи третього року навчання. Прийом до молодших коледжів проводиться на базі повної середньої школи. Молодші коледжі на 90% приватні та дуже популярні серед молоді. Число бажаючих поступити в них в три рази перевищує кількість місць. Поступити в технологічні коледжі можна після закінчення неповної чи повної середньої школи. У

першому випадку термін навчання становить 5 років, у другому - 2 роки. У коледжах цього типу вивчають електроніку, будівництво, машинобудування та інші дисципліни.

Відмітною рисою шкіл *Швейцарії* є їх орієнтація на всебічний та гармонійний розвиток дітей. Швейцарські приватні школи, як правило, невеликі, так що абсолютно кожна дитина одержує достатньо теплоти й уваги. Це особливо стосується початкових шкіл, які звичайно розраховані не більше, ніж на 50-100 учнів, при цьому директор школи особисто знайомий з кожним своїм учнем. Для молодших класів навчання у Швейцарії є особливо комфортним, адже тут не прийнято сильно «напружувати» малят і від них тут не чекають ні посидючості, ні бездоганного дотримання дисципліни, адже якщо в дітей і є якісь здібності, то згодом вони все рівно обов'язково виявляться. У результаті такого демократичного підходу до навчання, учням молодших класів швейцарських шкіл не загрожують ні депресія, ні короткозорість, ні сколіоз.

Оригінальний досвід середньої освіти *Фінляндії*. Освітнє «чудо» полягало в тому, що скасували всі перевіряючі органи, просто їх закрили. Атестація є тільки в останньому класі й то за бажанням, якщо учень хоче поступати в вуз. В коледж приймають по співбесіді. Зарплату контролюючих чиновників направили вчителям. Разом організували творчу високооплачувану роботу. Контролем по суті займаються батьки. Результат - школи розцвіли, причому кожна по-своєму. У доступі в Інтернеті є всі необхідні нормативні документи. А фінська середня освіта стала кращою в Європі.

ВИСНОВКИ. Середня школа має заохочувати дітей до навчання, давати їм міцні знання, а не відбивати охоту вчитися і тому оновлення змісту шкільних програм має бути основою реформування. Методика забезпечення доцільності, обґрунтованості та ефективності розроблених реформ підвищення якості навчання в середніх школах базується на чотирьох елементах: кваліфікованих реформаторах, продуманості реформ, механізмі впровадження та підготовленості сприймаючого середовища при мінімальності витрат на їх впровадження. При опущенні хоча б одного з елементів нічого путнього з реформ не вийде, що повністю підтвердило минуле реформування. Спершу треба усунути положення, коли урядовці імітують реформи для самозбереження та розробляють бутафорії і примушують їх виконувати, незважаючи на опір системи. Створюється імітація бурхливої діяльності.

Висококваліфіковані реформатори мають бути незалежними від замовників, міністерства. Зацікавлені «реформатори» підсвідомо чи свідомо в процесі розробки можуть звести її нанівець або погіршити. В усякому разі вони мають мати вищу освіту та стаж роботи за тематикою, а краще - успішний досвід реформування. Продуманість реформи передбачає її очікуваність, обґрунтованість, ефективність, структурність. Необхідно слідкувати за обсягом, чіткістю та недвозначністю тексту реформи, щоб вона не перетворилась на довгу бюрократичну інструкцію, як більшість недолугих законів. Розробка реформи повинна завжди починатись з аналізу аналогів і прототипу, який краще за все має бути зарубіжним. Особлива увага приділятиметься механізму впровадження, без якого будь-яка реформа перетворюється на піар або ще щось гірше. Важливе зазначення виконавців, обсяги і терміни виконання, особливо відповідальних за окремими розділами і в цілому за реформу, а також конкретний період і умови впровадження реформи. Якщо не буде забезпечена підготовленість сприймаючого середовища, то також таке реформування буде проблематичним, а у більшості випадків пустим. Це складний етап, пов'язаний з роботою цілого міністерства, уряду, а навіть і суспільства. Коли засівають поле якісним зерном, то як мінімум готують ґрунт його визрівання та збору урожаю, а також механізми посіву. У більшості випадків українського реформування освіти такі етапи чомусь просто відсутні.

Використання зарубіжного досвіду повинне бути обов'язковим з врахуванням його особливостей, інакше це зведе все нанівець. Так з сінгапурського досвіду можна було б взяти роль лідера в реформах освіти, роль вчителя в навчанні, його обов'язки і заробітну плату, фінансування, принципи системи освіти білінгвізм і меритократію, високу компетентність

керівників освіти, сучасність матеріально-технічної бази та програм навчання, високу кваліфікацію вчителів, використання здобутків середньої освіти передових країн США, Великобританії, Китаю, Німеччини, Франції, Фінляндії, Швейцарії, Японії. На жаль це впровадити в Україні поки що неможливо, але частково можна.

Доки не будуть проаналізовані та усунуті причини невдалого реформування за 25-річний період, відсторонені від реформування так звані «реформатори» і їх покровителі, не відбудеться реструктуризації середньої освіти і МОН, не буде розроблена методика написання реформ тощо, від майбутніх реформ чекати успіхів дуже проблематично.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фінансування загальної середньої освіти в Україні / В. А. Чередник // Економічний вісник університету. – 2015. – Вип. 24(1). – С. 169–173. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_24\(1\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_24(1))
2. Средняя зарплата учителей в разных странах мира. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу <http://www.education-medelle.com/articles/srednyaya-zarplata-uchitelej-v-raznikh-stranakh-mira.html>
3. Реформа освіти. <http://osvita.ua/school/reform/48086/>
4. Генпрокуратура направила до суду обвинувальний акт стосовно керівників Українського центру оцінювання якості освіти. - [Электронный ресурс]. – Режим доступу <http://ua.censor.net.ua/p401803>.
5. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения (комплект из 2 книг) Изд-во «Педагогика», – М.: 1974. – С.1024.
6. Все про зарплати вчителів України. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу <http://osvita.ua/news/topics/47814/>
7. Жак Аллан и Мюриель Пуассон. Коррупцированные школы, коррупцированные университеты: что можно сделать? – Париж: Изд-во ЮНЕСКО, 2014. – 361 с.
8. МОН України. Проект для обговорення. Нова школа. - [Электронный ресурс]. - Режим доступу <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/17/mon.pdf>
9. Шабайкович В.А. «Компетентнісні» пошуки якості освіти в болонському та інших просторах./ В.А Шабайкович // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2014. –№ 5. –С.45–56.
10. Як побороти корупцію в світі: поради. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу <http://corruptua.org/2015/01/yak-poboroti-koruptsiyu-v-osviti-poradi-na-356-storinkah>.

В. Шабайкович

ОЧЕРЕДНАЯ ИМИТАЦИЯ БУРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ПОВЫШЕНИЮ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ

Описаны пути реального повышения качества обучения, в основе которых лежат 4 элемента: высококвалифицированные реформаторы, продуманность реформы, механизм ее внедрения, подготовленная воспринимающая среда. При этом, следует отбросить 25-летнюю практику создания неудачных реформ, постоянно понижающих качество обучения в школах, их буквальный звездопад при очередных министрах. Только после объективного анализа причин упадка среднего образования, их устранения можно переходить к разработке самых реформ с учетом их приоритетности с обязательным использованием зарубежного опыта.

V. Shabaykovych

NEXT IMITATION OF ACTIVITIES AROUND THE EDUCATION TO IMPROVEMENT QUALITY IN MIDDLE SCHOOL

In the paper are described effective ways of school training quality improvement, which are based on four elements: high-skilled reformers, well-judged reform, the mechanism of its implementation and the environment preparation. At the same time, the 25 year old practice of creating failed reforms should be discarded – their “Star-fall” with every next minister gradually reduces the quality of teaching in schools. Only after an objective analysis of the reasons for the decline of secondary education and their removal, it makes sense to proceed to the development of new reform. An applying of foreign experience is required.